

Kleur als toegepaste kunst

Als kleur bewust in een interieur wordt ingezet, is dat veelal op een functionele manier. Architect Alexander Nowotny, die door opdrachtgevers wordt gevraagd vanwege zijn expressieve kleurgebruik, gaat liefst een stap verder dan een puur functionele toepassing. Kleur is voor hem een volwaardig vormgevingselement, waarmee je de ruimtelijke beleving kan veranderen en de gebruiker verrassen.

Het gebruik van blauw sluit aan bij de iets naar buiten wijkende vorm van de wanden en geeft een ruimtelijke sfeer (verbindend bruggebouw Scholengemeenschap Trevianum, Sittard).

Robert Muis • Fotografie: Rockfon

Bij een interieurontwerp wordt kleur volgens Alexander Nowotny te vaak als laatste vormgevingselement toegepast. Als kleur een prominente rol in het ontwerp speelt, is dat in de eerste plaats vaak om een sfeer en een stemming op te roepen: "In een winkel kun je lichte of frivole tinten toepassen om te verleiden", geeft Nowotny, directeur van Nowotny Architecten uit Delft, als voorbeeld. "Rode en oranje tinten in een schoolgebouw kunnen een positieve invloed op de gebruikers hebben: een zonnig gevoel geven, zelfs als het weer buiten somberder wordt. In ziekenhuizen past men steeds meer kleur toe, omdat patiënten zich er prettiger door voe-

len." Een huiselijke sfeer zou zelfs het herstel versnellen, een claim waarbij hij zich afvraagt of kleur niet teveel invloed wordt toegedicht. Een ander functioneel gebruik van kleur is ter oriëntatie en bewegwijzering: gekleurde banen door een gebouw, afdelingen in een eigen tint, en dergelijke.

OPTISCHE ILLUSIE

Het zijn goede, praktische toepassingen van kleur, maar Nowotny vindt het een uitdaging om verder te gaan. "Kleur is een middel om expressie te geven aan een gebouw, en aan jezelf", stelt hij. "Ik wil

Kleur en vorm vallen niet samen. Over de wanden 'golft' de kleur of wordt een kleurvlak onderbroken. Ook de vloer wordt onderbroken (TU Delft).

kleur inzetten als een eigen discipline: Mijn streven is, net zoals je dat met de architectuur kan, er daadwerkelijk mee vorm te geven. En niet alleen op een voor de hand liggende manier, maar echt als een volwaardige onderdeel van het ontwerp. De kleurtoepassing moet niet te logisch zijn. Ik zie het graag als een toegepaste kunstvorm. Het gebouw als een beloopbaar schilderij."

Nowotny houdt van expressief gebruik van kleuren. Hij verwijst naar de wijze waarop bijvoorbeeld Klee en Kandinsky kleur toepassen in hun schilderijen, op een eerder expressieve manier dan volgens een technische logica. "Maar je kunt met kleuren ook op een Escher-

achtige wijze de gebruiker op het verkeerde been zetten. Terwijl Escher in het tweedimensionale ruimtelijke schijnbeelden wekt, kun je in architectuur in drie dimensies de ruimtelijke beleving veranderen. Nogmaals: van een gebouw een beloopbaar schilderij maken." Patronen in de vloer kunnen illusies met betrekking tot de ruimte scheppen (zoals wegmarkeringen op praktische wijze gebruik maken van optische illusies: automobilisten langzamer laten rijden door elkaar sneller opvolgende strepen, bijvoorbeeld). Gekleurde vlakken kunnen vloer, wanden en plafond scheiden of juist verbinden. Ook kunnen kleurvlakken en architectonische vormen elkaar onderbreken en doorsnijden, waardoor voor het oog verbanden worden gelegd of verborgen, die bij verandering van perspectief plotseling anders zijn. Volumens en verhoudingen in de ruimte kunnen verrassend anders op de gebruiker overkomen. De werking is vergelijkbaar met dazzle painting, een techniek waarbij de geallieerde oorlogsvloot in de Eerste Wereldoorlog van diverse geometrische vormen en contrasterende tinten werd voorzien. Het doel was daarbij praktisch: de schepen werden een lastig doel voor vijandelijk vuur. "Je kunt een ruimte anders gaan begrijpen door kleurgebruik. Zoals Christo je een gebouw anders laat zien door het in te pakken", legt Nowotny uit. "Vormen kunnen heel aanwezig zijn door kleurgebruik. Je kunt ze naar je toehalen door warme kleuren en naar een achtergrond dringen met koele tinten. Daar kun je mee spelen. Zo ook kun je gebruik maken van de reflecterende werking van lichte en de absorberende werking van donkere tinten. In de Megabioscoop van Zoetermeer heb ik kobaltblauw gebruikt als ondergrond voor het fel gekleurde meubilair. Het effect is vergelijkbaar met het filmdoek, waar de kleuren tevoorschijn komen uit een donker vlak."

Een vervreemdend kleurgebruik heeft Nowotny het sterkst toegepast in Scholengemeenschap Trevianum uit Sittard (opgeleverd in 2005). In de gemeenschappelijke ruimten van de scholengroep is totaal geen wit gebruikt. "Ik wilde er niet een schetsje op het midden van een vel papier, maar een schilderij waar het doek tot aan de randen is beschilderd." In dit project is alles dat hij doet zo ongeveer bij elkaar gekomen, volgens Nowotny. Hij kreeg van de opdrachtgever tot op grote hoogte de vrije hand. Door een forse uitbreiding werd een bestaand gebouw tot een klein schakeltje in een grote scholengemeenschap. "Om het gehele complex toch kleinschalig te laten lijken, hebben we allerlei vormen en kleuren gebruikt", vertelt hij. "Het kleurgebruik is aan de buitenzijde ingetogen, binnen juist uitgesproken. De verschillende onderdelen van het complex hebben we elk een eigen kleur gegeven, in samenhang met hoe je je voelt in dat deel van het gebouw. Zo is het overgangsgedouw blauw, een kleur die refereert aan buiten, aan ruimtelijkheid. Het is een wijkende kleur, wat ook aansluit bij de iets naar buiten wijkende wanden, waarlangs de gangen lopen. In het atrium is kleur niet op een versterkende manier toegepast, maar met een heel andere functie: bijvoorbeeld wordt een grote wand gebroken door vlakken in verschillende kleuren en vormen. Zo is er een groene ellips - >>

De grote wanden; links en rechts op de foto, worden gebroken met kleurvlakken (atrium Scholengemeenschap Trevianum, Sittard).

een blad - om de natuur binnen te halen. Functioneel en vervreemdend: liefst gebruik ik alle mogelijkheden van kleur."

Hoe andere kleuren en patronen de beleving van een ruimte beïnvloeden, heeft Nowotny recent onderzocht in opdracht van Rockfon. Het architectenbureau heeft voor de onderneming uit Roermond ruimtelijke ontwerpen gemaakt met verschillende legpatronen en kleurstellingen van plafondpanelen. "De ontwerpen zijn geïnspireerd op Op-art en Pop-art, maar er zijn ook ontwerpen met natuurlijke tinten. Je kunt zowel grafische als meer figuratieve tekeningen realiseren. Rockfon wilde met onze ontwerpen gebruikers stimuleren om de mogelijkheden van kleur meer uit te buiten. Na ons onderzoek heeft de onderneming meer uitgesproken en felle kleuren in het assortiment opgenomen."

POSITIEF

Dat kleur zelden als een gelijkwaardig vormgevingselement wordt toegepast, vindt hij wel begrijpelijk. "Het gebruik van kleuren kan snel verkeerd uitpakken", beseft hij. "Het is moeilijker om de consequenties van toepassingen te voorspellen, dan bij vormen. Je kunt mengen en kleurmonsters laten maken, maar het blijft spannend wat het resultaat van toepassing in een gebouw zal zijn. Wat is de uitwerking in combinatie met vormen, lichtinval, reflecties?" Het schilderen blijkt voor de opdrachtgever vaak een spannend moment. Hoe de architectuur gaat worden, kan hij zich vaak veel

beter voorstellen. "Ook voor hem is ruimtelijkheid meer te rationaliseren dan kleurbeleving. Mensen hebben geen geheugen voor kleur, zoals zij dat wel voor vormen hebben."

Nowotny meent dat je echter niet zo bevreesd hoeft te zijn. "Architectuur is heel sterk. Je moet wel enige expertise van de mogelijkheden met kleur hebben. Verkeerd toegepaste kleuren kunnen veel goeds teniet doen. Iedereen kent dat huis in de straat met de verkeerd getinte kozijnen, waaraan iedereen zich ergert. Kleine ingrepen kunnen enorm opvallen."

En is fel kleurgebruik sneller gedateerd? Volgens Nowotny valt dat erg mee, als het ontwerp goed is. Hij verwijst naar de tijdloze architectuur van Bauhaus en Le Corbusier, waarin kleur een zelfstandig vormgevingselement is. Volgens hem hoeft bij de gebruiker niet na een aantal jaren de behoefte te ontstaan om een interieur een nieuw kleurtje te geven. Toen het Institute of Social Studies (ISS) zich vestigde in de voormalige PTT-kantoren in Den Haag, voorzag Nowotny het interieur van harde pasteltinten als paars, roze en mintgroen. Hij wilde hiermee aansluiten bij het Art Deco karakter van het gebouw, maar ook bij de veelal exotische achtergronden van de gebruikers. "Andere culturen voelen weer anders over kleur. Het vrij uitgesproken kleurgebruik blijkt hier nog steeds te worden gewaardeerd. Ik was onlangs in het gebouw en het viel me op dat het schilderwerk heel goed wordt bijgehouden", zegt hij. Anderzijds: Memphis is een voorbeeld van een uitgesproken

Atrium Scholengemeenschap Trevianum, Sittard.

kleurgebruik dat inderdaad een tijd uit de mode geweest. "Toch zijn ontwerpen van Ettore Sottsass klassiekers. Ik ben ook heel benieuwd wat recente ontwerpen van hem gaan doen. De kleuren sluiten goed aan bij wat men in economisch opkomende landen als China mooi vindt."

Sottsass' kleurgebruik heeft iets positiefs en luchtigs, vindt Nowotny. Zelf wil hij ook positieve emoties losmaken met de toepassing van kleuren: "Misschien dat ik daarom ook graag scholen doe. Daar moet je iets positiefs neerzetten. Uiteraard moeten de leslokalen rustiger zijn, zodra leerlingen de lokalen binnenkomen moet hun onrust getemperd worden."

Hoe graag Nowotny ook kleur 'onlogisch' toepast, hij beseft dat het niet altijd gewenst is. Door de doelgroep of opdrachtgever – en om hen gaat het uiteindelijk – of door de situatie. "Een bank zal terughoudender zijn. Men wil er misschien wel kleuren die een eigentijdse uitstraling op een luxe niveau geven, maar vooral moet een bank de associatie met soliditeit en betrouwbaarheid wekken", zegt hij. "Het hoeft ook niet altijd kleurrijk te zijn, kleur moet op zijn plek zijn. Wit is ook mooi. Mijn eigen kantoor is ook overwegend wit. Het is als een neutraal vel papier, waarop alles nog mogelijk is." ■

TU Delft, faculteit Lucht- en Ruimtevaart.

PI, project & interieur 6/2007